

Literárnokritická reflexia slovenskej literatúry 2011 – 2012

Šiesty ročník vedeckého podujatia *Literárnokritická reflexia slovenskej literatúry 2011 – 2012*, ktoré poskytuje priestor na konfrontáciu názorov a postojov týkajúcich sa problematiky najaktuálnejšej slovenskej literárnej produkcie, sa uskutočnil 12. apríla 2012 v Ústave slovenskej literatúry SAV v Bratislave. Zúčastnili sa na ňom pracovníci vedeckých a akademických pracovísk zo Slovenska, Česka a Srbska, ktorí bilančne a odborné reflektovali úroveň umeleckých textov. Účastníci prezentovali a konfrontovali hodnotenia literárnych diel publikovaných v danom vydavateľskom roku.

Prozaický blok otvorila Marta Součková z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Vo svojom vystúpení sa venovala próze Petra Macsovszkého *Mykať kostlivcami*. Zamerala sa na hodnotu autoreferenčného rámca diela, ktorému nechýba umelecká relevantnosť. Naznačila narušenie „postmodernej hodnoty“ jazyka. Text porovnala s ďalšími dielami súčasných slovenských prozaikov (S. Žuchová, I. Dobráková, M. Rosová, M. Hvorecký, Z. Kepplová, P. Bilý). Ich spoločné črty našla autorka príspevku v téme globalizácie a v snahe dosiahnuť podobu určitej generačnej výpovede. Špecifický moment identifikovala v motíve mesta, ktoré sa zrkadlí v obrazoch pouličného predstavenia, prítomného ako verzia novodobého divadla. V tejto súvislosti upozornila autorka na prítomný moment karnevalizácie života a na jeho profánny koniec. Radoslav Passia z Ústavu slovenskej literatúry SAV predstavil prózu Maroša Krajňaka *Carpathia*. Poukázal na základný motív, ktorý sa realizuje vo vzťahu miestami ambivalentného (skeptik a zároveň optimista) rozprávača v prvej osobe prézentu k priestoru rozdelenému na viaceré zóny a k meniacim sa časovým pásmam. Na pozadí skutočného a imaginárneho pôdorysu naznačil obraz dejín Rusínov na konkrétnom území, čo sa realizuje prostredníctvom väzieb na rodinný a historický rámec (vojna, deportácia, zánik). Vo voľnej kompozícii naratívu identifikoval okrem priamych dokumentárnych (konkrétne dejiny a existujúce postavy) aj esejistické prvky. Na záver konštatoval, že sa k dominantným cestopisným znakom pripájajú meditatívne momenty, ktoré pridávajú knihe melancholický rámec. Ivana Taranenková z Ústavu slovenskej literatúry SAV porovnala prózy Ballu *V mene otca* a Petra Macsovszkého *Mykať kostlivcami*. Všimla si podobnosť oboch poetík, v tejto súvislosti pripomenula spoločné konštanty autorského rukopisu: otvorenosť voči svetu, sprístupnenie novodobého mýtu románu, téma rekapitulácie života, typologicky rovnaká existenciálne rezignovaná postava otca, akéhosi garanta klamu, voči ktorému sa stavajú synovia. V oboch textoch poukázala na dominantný rozpad sveta otcov a dosah ich zlyhania. Okrem iného upozornila na spoločné črty s aspektmi „bildungsroman“. Vladimír Barborík z Ústavu slovenskej literatúry SAV sa sústredil skôr na náhodný výber diel, ktoré podľa neho spája prítomnosť subjektu, zameraného na reflexiu vlastnej existencie a nepriľiehavý motív novodobého nomáda. V úvode referátu stručne načrtol témy jednotlivých kníh. Klasicky duálny koncept vzťahu medzi identitou rebela a naopak meš-

tiaka odkryl v próze Lucie Piussi *Láska je sliepka*, v ktorej odhalil z pohľadu prítomného subjektu explicitnú paródiu jeho vlastnej existencie. Dielu Zusky Kepplovej *Buchty švabachom* autor príspevku prisúdil znaky citového bedekra (ľudí v cudzine), disponujúceho najmä v druhej časti zaujímavejším kaleidoskopom motívov, postáv, reflexií. V tejto súvislosti ako kompozične zaujímavejší definoval text Márie Modrovichovej *Lu a Mira*. Zrkadlový komunikačný model si všimol v próze Michaely Rosovej *Dandy* a postupnú literarizáciu výpovede a existencialistické pohrávanie sa s motívom smrti identifikoval v knihe Máriusa Kopcsaya *Veselé príhody z prázdnin*. Autor príspevku upozornil na ich spoločnú bázu, ktorá hodnotovo prekračuje ich individuálne funkcie.

Lenka Suchá z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity sa vo svojom referáte zamerala na „*repetičný charakter sociálnych motívov a (ne)invenčnosť v debute Z. Kepplovej Buchty Švabachom*“. Konštatovala v ňom stereotypnosť vnímania existencie jednotlivca v cudzine. Poukázala na repetičný charakter rozprávania, na jeho sémantickú duplicitnosť a rovnako na exponovaný motív anticipácie života subjektu v Londýne, čo sa prejavilo v kumulácii negatívnych obrazov, znamenajúcich určitú stereotypnosť a oslabenú invenčnosť textu (rodové stereotypy, snaha o vykreslenie sociálnych podmienok). Daniela Lešová z Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach si vo vybraných prózach ženských autoriek (Z. Kepplová, M. Rosová a M. Modrovich) všímala špecifické aspekty súčasného sveta, ktoré aktualizovala v závislosti od koncepcie Zygmunta Baumana (sociálne roly v modernej spoločnosti). Motívy blúdenia a cestovania konkretizovala prostredníctvom ďalších verzií spoločenskej identity (turista, hráč, tulák, pútnik). Vo svojej interpretácii sa zamerala na poetiku jednotlivých diel, no v závere sa pokúsila aj o syntetický obraz daného problému. Karol Csiba z Ústavu slovenskej literatúry SAV sa vo svojom príspevku venoval tretej spomienkovej knihe Jána Roznera *Výlet na Devín*. Naznačil jej spojivá s dvoma predchádzajúcimi prózami (*Sedem dní do pohrebu, Noc po fronte*). V tomto kontexte sa snažil identifikovať možné hranice medzi tzv. „literátstvom“ a literatúrou, resp. si kládol otázku, aká je to vlastne literatúra, ktorá sa druhotne mení na autobiografický záznam. Sekciu reflektujúcu pôvodnú prózu uzavrel Pavol Markovič z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Zameral sa na „*opätovné mapovanie identít*“ v knihe Pavla Vilikovského *Pes na ceste*. Všimol si metamorfózy kolektívnej (národnej) identity v 20. storočí, v ktorom sa posilňuje rámec jej „trojčlennosti“: telesná, národná a univerzálna identita. V závere poukázal na ironické komentáre národnej povahy, no odmietol politologický rozmer diela.

Časť venovanú najnovšej básnickej tvorbe otvoril Zoltán Rédey z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Sústredil sa na reedície básnického diela Jána Ondruša a Štefana Strážaya z roku 2011. Vo všeobecnosti hovoril o problémoch s vydávaním súborného diela, dotkol sa predovšetkým otázky autorizácie. Kontext Ondrušovej tvorby podľa jeho slov sprevádzalo zásadné pretváranie básní, meniace pôvodný rukopis a literárnu kvalitu (otázky redukcie a vlastnej autocenzúry). Odlišný problém predstavovala dobová cenzúra. Posuny v sémantickom význame naznačil aj v prípade Strážayovho súborného diela. Upozornil na presun od poetizácie výrazu smerom k jeho zvecneniu, ktoré tak získava metareflexívnejšiu rovinu. Iva Málková z Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity sa zamerala na moment (seba)obnaženia v poézii Stanislavy

Repar a Mily Haugovej. V prvom prípade hovorila o literárne „poučenej“ poetke, pri ktorej však dominuje neistá sebaidentifikácia otvárajúca rozmer hĺbky a celostnosti bytia tvoreného priamo v básni. Zároveň sa dotkla typografickej ozdobnosti a intelektuálneho rozpadu verša alebo otázok lyrického času, ktorý prežíva lyrický subjekt. V prípade druhej poetky konštatovala opakované motívy, jej záľubu v „dopovedanosti“ a obrazoch premeny perspektívy subjektu, čo sa ukazuje ako opakovaná rekapitulácia. Michal Jareš z Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR sa venoval zbierke básní prekladateľky z angličtiny a japončiny Evy Luky *Havranjel*. Okrem dominantnej témy vzťahu muža a ženy odhalil v jej poézii práve priame odkazy na japonské motívy. Poukázal na zaujímavé, abecedné radenie jednotlivých básní a na naturalistický charakter veršov, ktoré obsahujú motívy tela a telesnosti, sexuality, bolestných zážitkov, no majú aj terapeutické účinky. Namiesto jednostranne depresívnych konotácií sa podľa autora príspevku zbierka sústreďuje na pól nádeje a túžby pokračovať v živote. Ľubica Somolayová z Ústavu slovenskej literatúry SAV sa vo svojom referáte zamerala na zbierku Nory Ružičkovej *Pobrežný výskum*. Dotkla sa motívov identity, telesnosti, vonkajšej aj vnútornej seba-deskripcie. V tejto súvislosti identifikovala v autorskej poetike štrpkovsko-laučikovské inšpirácie. Samotnú básnickú zbierku sa snažila predstaviť ako cyklus. Načrtla aj dôkladné konštruovanie naratívu, ktorý sa dostáva do kontaktu s neistotou v tvorbe príbehu, resp. s nemožnosťou jeho vyjadrenia. Jej príspevok rovnako identifikoval marginálnejšiu pozíciu zdržanlivého lyrického subjektu, na iných miestach konštatoval stereotypnosť, opakované gestá, istoty, ktoré sa striedajú s obrazmi únavy a úzkosti. Návratnosť (repetičnosť) motívov do istej miery súvisí s aspektom ich „zacyklenia“ v labyrinte. Autorka príspevku na záver naznačila neúplnosť a istú nedostatočnosť naratívu, celostné rozprávanie je preto ilúziou. Adam Svetlík z Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade referoval o situácii v súčasnej vojvodinskej básnickej tvorbe. Na pozadí piatich vybraných kníh hovoril o autorských stratégiách, postupoch a poukázal na špecifiká a odlišnosti viacerých tvorcov, na základe ktorých definoval aktuálny stav vojvodinskej literatúry. Jana Pácalová z Ústavu slovenskej literatúry SAV recipovala druhú básnickú zbierku Agdu B. Paina *Rytier bez básne a Hany*, v ktorej identifikovala ústredný koncept autorov tzv. textovej generácie – romanticko-utopickú koncepciu obrazu súčasnej civilizačnej reality – ako ju v monografii *Súčasná slovenská poézia v kontexte civilizačno-kultúrnych premien* (2005) predstavil Zoltán Rédey. Upozornila, že Pain na tento koncept nenadväzuje ako epigón, ale rozširuje ho a posúva, pričom nosnou modalitou výpovede jeho lyrického subjektu je kritika sveta „tu a teraz“. Poetickú sekciu a celé podujatie uzavrela Veronika Rácová z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V úvode vysvetlila genézu vydávania básnickej zbierky Ivana Štrpku *Bebé: jedna kríza*, ktorá vyšla prvýkrát v roku 2001. V tejto súvislosti spomenula aj kontext iných autorových zbierok. Aktuálne publikovanú verziu knihy definovala ako báseň v próze (malý román), neskôr odkryla aktualizácie textov. Podľa jej vyjadrenia Štrpka mení ich význam a pridáva nové časti. Vo vydaní z roku 2001 odhalila jej ambivalentnú podobu, presah ľúbostnej témy naopak načrtla vo vydaní z roku 2011, v ktorom sa kríza reči odzrkadľuje na kríze vzťahu. Autorka príspevku si zároveň všimla žánrové modifikácie a farebnosť celej zbierky.

Na záver môžeme konštatovať, že šiesty ročník vedeckého podujatia *Literárnokritická reflexia slovenskej literatúry 2011 – 2012* potvrdil dlhodobé ambície organizátorov vytvoriť platformu súhrnného literárnokritického uvažovania a reflektovania najnovšej literárnej produkcie.

Karol Csiba

Novembrová „gavlovičiáda“

Hugolín Gavlovič je jednou z výrazných postáv slovenského literárneho života, na ktoré sa vo výskume staršej slovenskej literatúry, v súvislosti s dátumom jeho narodenia (11. november), už tradične o niečo viac upriamuje pozornosť v „hmlisto zlatistom jesennom čase“, ktorý pripomína pominuteľnosť sveta, no i jeho krásu. Radosť zo života a predovšetkým enormná snaha o jeho skvalitnenie totiž dominuje v literárnom odkaze práve tohto „malého“ františkána („menšieho brata sv. Františka“ – ako sa františkáni zvyknú nazývať). Jeho tvorbe však oveľa viac prislúcha prívlastok opačného významu, a to nie len kvôli jej rozsahu. Počet Gavlovičových diel presahuje dve desiatky (pričom viaceré z nich počítajú verše v tisíckach), no verejnosti sú známe nanajvýš, žiaľ, už len názvy jeho „škôl“ (*Valaská škola* a *Škola kresťanská*), prípadne ešte snáď spisu *Peŕsto naučení o dobrých mravoch*.

Poslaním literárnych historikov sa preto stáva oživovanie poznania nielen zabúdať, ale (snáď len v dôsledku neznalosti) častokrát aj neprávom opovrhovanej literárnej tradície. Úsilím literárnohistorického výskumu Oddelenia dejín staršej slovenskej literatúry Ústavu slovenskej literatúry SAV, predovšetkým však Gizely Gáfrikovej je preto už dlhodobo „oprášit“ spomienku aj na túto významnú osobnosť slovenskej literatúry, a popri tom pripomenúť stále živé poslanstvo vložené do jeho diel.

Pri príležitosti narodenia Hugolína Gavloviča Ústav slovenskej literatúry SAV organizoval v predošlých rokoch už viacero zaujímavých podujatí so zameraním na literárnu produkciu starších období (naposledy v roku 2008 interdisciplinárny seminár venovaný „posledným veciam človeka“). Tohto roku si však pripomíname jubilejné 300. výročie jeho narodenia, a preto celkom oprávnené bola konferencia venovaná výlučne jemu – niesla názov *Hugolín Gavlovič (1712 – 1787) a jeho dielo v dobovom literárnom a kultúrnom kontexte*, uskutočnila sa v dňoch 12. – 13. novembra 2012 a zorganizoval ju Ústav spoločne s Rehoľou Menších bratov – františkánov.

Zaujímavý priebeh tejto medzinárodnej konferencie naznačoval bohatý program. Ani neúčast' niektorých prednášajúcich, v dôsledku ktorej neodznali všetky avizované príspevky a plánovaný program sa musel operatívne upravovať, neznižila jej kvalitu. Možno ju hodnotiť ako príjemné podujatie – tak z literárnovedného, ako aj z ľudského